

edunt, vel exactius disponunt, totius sibi facti nomen, gloriam & honorem usurpent, sic enim, ut Pomponius in l. 2. in princ. & in s. deinde ex his de orig. jur. scribit, Papirianum & Flavianum jus civile dictum fuit, quod Sextus Papirius, & Gneus Flavius ediderunt, non quia ipsi de suo ibi quicquam adjecerint, sed quod leges sine ordine latas, in unum redegerint. Sic etiam, ut eleganter ait Cassiodorus lib. 6. *variarum infor. presci. amona. Ceres frumenta dicitur invenisse, Pan autem primus conspersas fruges coxisse, perhibetur. Unde & nomina ejus panis est appellatus. Ita & illa predicata est qua reperit, & iste laudatus est, qui decenter edenda humanis usibus applicavit.*

Verum hoc parricidarum supplicium etiam post Pompejam legem iterum in usu esse desisse, Paul. d. lib. 5. *sentent. tit. 24.* nos admonet, tradens suo tempore, jam non ut antea parricidas culleo insui, & in mare precipitari, sed ad bestias dari, vel vivos exuri, quo ex fonte manavit, ut Constantinus Imperator in d. l. unic. nova constitutione promulgata, rursus eandem poenam reduxerit, quam ad parentes etiam, qui liberos occidissent, quin & ad alias (ut multi putant) personas extendit, de quo tamen nos latiore, Deo duce, disputationem inferius inibimus.

CAPUT X.

De poena à Romanis in parricidas constituta peculiaris tractatio suscipitur. Parricidam ex Modestini sententia ante omnia virgibus cadendum. Hoc ex Romanorum more factum videri apud quos ultimum supplicium semper verbera precedebant. Portia, & Sempronia leges verbera à Civium tergo removerunt. Cur hac parricidis non profuerint. Quid sit more majorum supplicium sumeret. In instrumentis verberandi magnum fuisse Romanis discrimen. Virgibus civis, flagris servos, vitæ milites casos.

Age verò, & cum de poenæ temporibus, variisque mutationibus tractaverimus, ex ordine, ipsius supplicii partes, indagatone diligenti, pandere conemur, & in lucem proferte. Ergo parricida ante omnia sanguineis virgibus cædi juberetur; quod licet auctores, qui de hac re agunt, silentio involverint: & Constantinus d. l. unic. & Justinianus d. g. alia deinde, (licet verbosè hujus poenæ formam explicent) prætermisserint: Modestinus tamen exprimit satis, & simul majorum more institutum his verbis ostendit: *Pœna parricidii more majorum hæc instituta est, ut parricida virgibus sanguineis verberatus culleo insuiatur, &c.* Et Alphonus noster in l. 12. tit. 8. p. 7. in Regio septempartito jure à Modestino mutuatus; ira scriptum reliquit: *Mandarón los Emperadores è los sabios antiguos que este à tal que fizo esta enemiga (Parricida nempe) que sea azotado publicamente ante todos, è de si que lo metan en un saco de cue-*

ro, &c. Et sanè quamvis Franciscus Hotomanus de legib. c. de l. Pomp. de parric. quicquid à Modestino præter culleum, in hujus supplicii impositione mori majorum tribuitur à Triboniano sui temporis contemplatione habita; (prout alia plura Triboniani frequens hic mos qui passim notatur ab Ant. Fabr. in suis conjeç. lib. Ant. Cont. 1. success. c. 13. Corras. 5. mis. c. 17. Ravard. 2. var. c. 10. & 3. c. 15.) ex novis legibus additum putet: Ego jam tum Modestini tempore in usu fuisse ea omnia, & hæc præsertim, de qua nunc loquimur, verberationem, magis opinor. Frequentissima quippè erat Romanorum consuetudo, ut flagellatio solemnissimi supplicii antecessor esset, & raro quis nisi verberatus, crucem, suspendium, securim, aut aliud mortis genus pateretur. Inde Livius lib. 1. legem horrendi carminis dicit, qua cavebatur, ut perduellionis damnatus, intra, aut extra pomerium verberaretur, & infelici arbore postea suspenderetur. Et Judæi apud Joseph. lib. 5. excid. c. 32. *Flagellati. & præcicati ante mortem omne genus verberibus, crucifixi dicuntur.* Et Polyb. lib. 1. ubi de militibus, qui Rhegium injusto bello occupaverant, & victi deinde Romam puniendi transmissi fuerant, loquitur: *Omnibus (inquit) in medio foro verberatis, ex Romanorum more, cervicibus præcisæ sunt; quam eandem historiam recensens Valer. lib. 2. c. 2. addit: Senatam quod minore cum invidia id perageretur, quinquagenos per singulos dies virgibus casos securi percussis jussisse.* Sed & Suetonium in Claud. c. 34. tum verò præcipue in Nerone c. 40. expressius eundem morem ostendit, sic inquit: *Inter moras perlatos à curesore Phaontis codicillos præripuit, legitque se hostem à Senatu judicatum, & queri ut puniatur more majorum; interrogavitque quale esset id genus poenæ: Et cum comperisset, nudis hominis cervicem inseri furca, corpus virgibus ad necem cædi; conterritus, duos pugiones, quos secum tulerat, arripuit, &c.* Conducunt etiam in eandem rem, disera alia, & perspicua bonorum auctorum testimonia, quæ Justus Lips. lib. 2. de cruce c. 2. & Pet. Fab. lib. 2. Semestr. c. 7. in princ. & c. 6. paulò post princ. viti ingenii, & omnigenæ eruditionis ergo ab omnibus suscipiendi, affatim congesserunt. Qui ambo ex hoc more Jesum Christum Dominum, ac servatorem nostrum à Pilato, antequam Judæis ad crucem concederetur, flagellis atrocioribus casum, doctè ut solent cætera notaverunt. Enimverò & si sempronia, & Portia legibus, Romanorum civium tergo consultum fuerit, cautumque ne quis magistratus de capite civis in jussu populi judicaret, eumve virgibus cædere, sed damnato exilium permitteret, ut docet Cicer. in orat. pro Rabir. *perduel. reo illudens & cavillans in Labienum, Portia lex (inquit) virgas ab omnium civium corpore amovit, hic misericors flagella retulit, Portia lex libertatem civium liciori eripuit, Labienus homo popularis carnifici tradidit.* Et alibi Verrem accusans: *O nomen dulce libertatis! ô jus eximium nostræ civitatis! ô lex Portia,*

legisque Sempronia! ô graviter desiderata, & aliquando reddita plebi Romana Tribunitia potestas! hucine tandem omnia reciderunt? Et ultra Cicer. Salust. Plutarch. & alii, (quos Ant. Aug. c. de l. Porcia, Hotomannus eod. c. & c. d. l. Sempronia: Paul. Manutius pag. 142. & 116. Joann. Rosinus lib. 8. antiquit. c. 2. Cælius Rhodiginus lib. 10. lect. antiq. cap. 5. Zanclus ad Sall. pag. 142. Romanorum legum scriptores retulerunt. Adhuc tamen parricidæ propter sceleris atrocitatem, earum legum jure & honore carcerent, & ab eis tantum crimen exceptum videbatur, nimirum quia jura civis ei reservari minimè debuerunt, qui ipse naturalia omnia, atque civilia jura, tam fædo crimine violasset, ut non malè Hotomannus d. c. de l. Sempron. de jure civitatis, animadvertit. Quò respexisse credendus est Tullius dum in oratione pro Roscio, vetus in parricidii supplicium commemorat, nec non Modestinus in d. l. penult. dum illud more majorum imponi faceret: Nec enim significat (ut jam alio in loco explicavi supra c. 8.) poenam hanc moribus non legibus institutam; sed puniri ex lege Pompeja parricidæ, de eiusque supplicium sumi, sicut majorum tempore fieri solebat, id est ante jus novum Portia lege constitutum, quæ damnatis non animam eripi, non virgas inferri, sed exilium permitti juserat, eorumque corpora potestati carnificis exemerat.

Ira enim S. C. quo socios Lucii Catilinæ apud Salustium more majorum puniendos, sanctum est, hanc significationem habere doctissimus vir, & alii æquandus pluribus unus Alciatus lib. 4. parerg. cap. 21. adnotavit; & juxta eandem sententiam Cornelius Tacitus lib. 14. *Annal.* novis legibus, majorum mores opponit. Censuit (inquit) Marullus Consul designatus reum more majorum necandum: contra Thrasea disseruit, carnificem, & laqueum pridem abolita, & esse poenas legibus constitutas, quibus sine judicium sævitia, & ipsorum infamia supplicia decernerent, quin in insulam publicanis bonis iret, &c.

Quibus locis alia non minùs expressa adjicit Petrus Faber dicit. lib. 2. Semestr. cap. 7. cuius scrinia variarum rerum cognitione referta supplicia, necessarium non arbitror. Nec enim ex illis sum, qui ut Plautina illa mulier in Trucul. alienos fectus, alienamque eunt prolem suppositum sibi. Est enim benignum, ut Plin. ait, in præm. natur. hist. & plenum ingenii pudoris, sateri per quos profeceris: obnoxii verò animi, & infelicitis ingenii, deprehendi in furto malle, quam mutuum reddere. Illud super pondum fuerit, parricidam virgibus quidem afficiendum esse non, flagris, aut loris: nam hæc apud Romanos inhonestiora erant, & raro nisi in servos usurpabantur. Sic apud Terent. in Adel. Sanio sibi intentata lora exclamat, & indignatur. *Ad necem operiere loris. San. loris liber?* Et ab hac nota servilem Menæ conditionem Horat. epod. od. 4. approbat:

*Scelus flagellis hic triumphalibus
Præconis ad fastidium.*

Quem locum latissimè Petrus Faber lib. 2. cap. 6. videndus etiam lib. 1. cap. 17. exponit, & Just. Lips. lib. 2. de cruce c. 3. in eandem rem simul cum aliis adducit, & Hor. 2. epist. 2. idem alio loco non minùs eleganter ostendit, sic inquit:

In scalis latuit metu pendentis habena.

Eoque (ut præteream alia quæ Cælius Rhodiginus lib. 10. lect. ant. cap. 5. & Barnab. Brisson. verb. habena, latè notarunt) respicit Calistr. l. C. in leg. veluti 7. ff. de pœn. qui flagellorum castigationem graviorem poenam, quam fustium admonitionem insinuat. Et Macer in l. in servorum 10. ff. de pœn. facit l. in metallum 12. de jure fisc. ubi latissimè Cujac. dum scribit: *Ex quibus causis liber fustibus caditur, ex eisdem servorum flagellis cædi.* Etenim in instrumenti genere quo quis vapulare, non parum discriminis constituebant Romani, & quædam verbera servorum propria, libertorum quædam, quæ ab ingenuis aliena reputabantur. Unde & Imperatores rescripserunt, in l. consensu 8. Cod. de repud. mulierem habere justas divortii causas: *Si se verberibus, quæ ingenuo aliena sunt, afficentem maritum probaverit:* Et Plin. de nat. hist. lib. 14. cap. 1. de vite loquens: *Vitis ipsa (ait) & in delictis etiam poenam honorat.* Erat quippè fustigatio, quæ vite fiebat militum propria, nec omnium quidem, set eorum olim tantum, qui civis Romani essent. Alii namque scelera sua flagellis, & virgibus luebant, quousque Livius Drusus, & Cajus Gracchus Tribuni plebis, ne liceret quemquam Latini nominis virgibus afficere, sed vitibus plebiscito sanxere, in hac re Latinos populos Romanis coæquantem, ut refert Plutarch. in Gracchis, & Petr. Crinit. de honest. discip. lib. 22. c. 2. Alex. genial. 4. c. 10. in fin. Hotom. in indice leg. Rom. c. de l. Livio de sociis, & alii notarunt. Ex quo ritu, vitam Centurionum, aliorumque militia Ducum, & Principum fuisse, optimè P. Pithæus advers. lib. 1. c. 15. & Just. Lips. lib. 5. de milit. Rom. dial. 18. advertunt. Indèque lucem accipit Tacit. lib. 1. *annal.* qui Centurio (inquit) Lucillus interfectus, cui militarium facietis vocabulum, Cædò alteram, indiderant, quia fracta vite in tergo militis, alteram, & alteram posebat. Atque etiam Macer. l. C. in l. milit. agrum 13. ff. de re milit. qui de delictis militum agens, *Hum (ait) qui Centurioni castigare se volenti resistit, veteres notaverunt: si vitam tenuit militiam mutat; si ex industria fregit, vel manum Centurioni intuli, capite puniunt.* Sed & ungulae etiam erant, & scorpiones, & alia flagrorum genera de quibus plenè Jacob. Durant. lib. 1. var. c. 15. scripsit.

CAPUT XI.

Sanguineis virgis parricidam verberandum Modestinum scribere. Has Accurs. & alios, quod sanguinem elicerent, sic dictas putare. Flagellum, in quo dolor inest apud Ulpianum quid. Ejus loci emendatio post Budaum, & alios late probata. Dolon quid. Corrasii, Mantua, & aliorum, qui apud Modestinum Sagmineis reponunt, emendatio rejecta. Item & Rusardi qui Saligineis. Sagmen quid. & sagminum usus apud Romanos. Asserta vulgaris Modestini lectio. Sanguinea virga quae. & unde sic dicta. Arborea infelices quae. Licetorum fasces an ex istis virgis sanguineis.

Virgis itaque ex more parricida ante quam culleo insuatur, affici debet, quas & sanguineas fuisse ex Modestino retulimus. Sed multi, quibus istarum virgarum appellatio, non magis notata fuit, quam Achillis nomen inter virgines, verba hac variis interpretationibus, & emendationibus obscurantes, mihi hac etiam in re subsistendi, & verum Modestini sensum, eorum delirius explosis, aperiendi, necessitatem injiciunt.

Et ut ab Accursii in *dict. l. pœna ad l. Pomp.* expositione initium dicendi faciam, is, quem reliqui antiquiores magis communiter probant, virgas istas ideò sanguineas appellari existimar, quod sanguinem à flagellari corpore elicerent. In cujus sententiæ confirmationem Marcus Mantua in *Enchirid. rerum singul. lib. 6. cap. 101.* similes alias loquendi formas adducit; mortem nempe pallidam, & infelicem invidiam dici, quod illa homines pallidos reddat, ista infelices, & miserabile remedium cessionis bonorum, *l. fin. Cod. qui bonis ced. poss.* quia miserum facit cedentem. Neque deest ejusdem Accursii exemplum, quo magis aptè superior explicatio corroboretur. Is enim Alfensii verba, in *l. si ex plagis 52. §. 1. ad l. Aquil.* quibus Tabernarius quidam à prætereunte flagello, in quo dolor inerat, verberatus proponitur, pari interpretatione donavit, & in flagello ideò inesse dolorem dici, quod aliis dolorem inferret, sibi persuasit.

Sed ego, ut in Poetarum, & Rhetoricum hortulis similes loquendi flores admitterem, in nostrorum Jurisconsultorum libris id nulla quidem ratione recipere possum; cum Jurisconsulti non per metaphoras, nec circuitu longo, sed mundè admodum, & circumcisè loquantur. Nec Alfensii locus Accursiana indiget expositione, cum jam post Budaum in *notis prior. ad Pandectas, ibidem, & Alexandrum ab Alex. lib. 4. genial. cap. 15.* neminem lateat, apud Alfenum *dolon* esse non *dolor* legendum. Dolonem autem lignum vel fustem signare, intra cujus virgam acuta cuspe pugio laretur, à fallendo Græcè sic dictum, quod decipiat ferro: cum speciem ligni præferat, &

haud secus quam gladius vulnera ingerat, ut Varro. *de ling. Lat.* testimonio probatur; & rectè Servius advertit in illud Poëtæ *Aneid.* ubi Servius.

Tela manu, sevosque gerunt in bella dolones.

Quare Ludovicus Rusardus *d. l. pœna in notis*, in Modestini responso, non sanguineis virgis, sed saligineis, legendum contendit, de quibus apud Ulpianum in *l. 3. ff. arborum furt. ces.* est mentio, dum ait: *Sed si quis saligineas virgas instituendi salicis causa defixerit, &c.* quæque maximè huic supplicio convenire videntur, cum parricida in mare, vel fluvium, in cujus ripis saligineæ virgæ frequenter reperiuntur, projiciendus sit. Joannes verò Corrasius *lib. miscel. cap. 5.* Sagmineis reponit à sagmine herba, quam alio nomine verbenam dicimus, sine semine ubique crescente. Quam eandem lectionem etiam Marcus Mantua *lib. 5. Enchirid. cap. 101.* magis admittit, & in probatis Codicibus ita factam restitutionem inveniri testatur. Qui tamen ampliandi mihi videntur, sicut & alii omnes, qui ubi verba Jurisconsultorum non capiunt, statim immutandum curant. Neque temerè à vulgata, & Pandectarum Florentinorum auctoritate sulcata lectione recedendum existimo. Nam Rusardi conjectura, se ipsam facile prodit, Corrasii verò inde convincitur, quod atrocitas criminis tanta, tantumque scelus, herba vapulare non debet. Et præterea, quia ut rectè Adrianus Turnebus *lib. 8. adversar. cap. 23.* & Hieron. Magius *lib. 4. mit. cap. 8.* vir usque ad miraculum doctus considerat, nunquam commississent Romani, ut herbas sacram impio parricidarum corpore contaminarent, idque nefas non levi piaculo luendum censissent. Erant enim verbenæ herbae puræ, inde sagmina si Festo *lib. 16. in sagmina.* credimus dictæ, quia ex loco sancto arcebantur à Consule, prætorève, legatis proficiscentibus ad factus faciendum, bellumque indicendum. Id quod eleganter Tit. Liv. *lib. 1.* ostendit, & ex eo multi etiam auctores, Alex. *5. gen. cap. 3. in fin. Revat. lib. 4. var. c. 1. Pet. Crinit. de honest. discip. lib. 7. cap. 3. Ferdin. Mendoza lib. 1. disp. de pact. cap. 7. num. 9. & lib. 2. cap. 9. num. 10.* late notant. Quamvis Martianus *l. C. in l. sanctum 8. de rer. divot.* non sagmina à sancto, sed potius sanctum à sagminibus dictum scribat; indeque legatos P. R. qui has herbas ferre solebant sanctos, & inviolabiles esse. Unde quæ tanta religione colebantur sagmina, in tam impium facinus convenire non poterant. Nisi forte quis probet, sagmina (ut Plinius *lib. 22. cap. 2.* ait) in remediis publicis fuisse; atque adeò parricidarum supplicio justè adhiberi, in quo sumendo, totius civitatis salus, & expiatio quodammodo consistere videretur, quam, ut de Malleolo scribit Orosius *lib. 5. cap. 16.* tanti maleficii reus, subito moerore, infuscàre censetur.

Verum cum consensus librorum omnium non

Liber I. Caput XI. & XII.

non sit respiciendus, virgis sanguineis scribendum, probanda est haud dubie altera Accursii in *d. l. pœna.* interpretatio, qui sanguineas virgas à ligno, vel frutice ex quo nascuntur, appellatas existimat: Quod licet ipse divinando tradiderit, verissimum tamen est, & Turnebi, Duarenii, Cujacii, Forcatuli, Covarrubiae, Balduini, Wesembecii, & aliorum præstantissimorum virorum approbatione receptum. Turneb. *suprà Duar. ff. ad l. Pompejam de par. Cujac. in parat. & recitat. ad tit. C. de his qui parent. Forcat. dialog. 34. Covarr. in dict. Clem. in initio 2. p. num. 12.* Balduin. *d. s. v. alta deinde, Wesemb. ibidem, & in paratit. de parricid.* Harum namque virgarum, multiplex est in bonis auctoribus mentio, & sanguineæ appellabatur, sive quod sanguineo colore nascerentur, sive quod, ut Turnebus opinatur, ad horrorem cruentari solerent. De quibus sic scribit Plinius, *lib. 16. cap. 32.* Siquidem & genista, & populi, & ulmi, & sanguinea frutices. Et alibi, *lib. 24. cap. 10.* Nec virga sanguinea felicitur habetur. Cortex ejus interior caricivæ, quæ præsanavere, aperit. Et rursus, *lib. 19. cap. 10.* Sunt qui sanguineis virgis tangant ea, quæ nolunt his obnoxia esse. Et plane non absque mysterio, sanguineis istis virgis parricidas verberari Cujac. in *parat. C. de his qui parent.* notat, ut quemadmodum majorum more alii criminosis infelici arbore suspendi solebant, ut in carmine horrendo ait Livius: *lib. 1. Caput obnudo, arbori infelici suspendito,* quem locum de cruce accipiendum Lipsius *lib. 1. de cruce, cap. 2.* existimat: ita & parricidæ, antequam insuerent culleo, cadantur fustibus ex arbore (ut Plinius quæ retulimus verba significant) infelici decerptis.

Nam & in ipsis arboribus felices quasdam, quasdam contra infelices judicabant Romani, ut ex Veranio de verbis pontificalibus late ostendit Macrobius, *lib. 3. Saturn. cap. fin.* infelicitium numero has virgas fortè tribuens, dum ait: *Alnum sanguine infelicem, ficum atram, quæque baccam nigram, nigrosque fructus fuerunt.* &c. Quin & Cujacius *suprà* idem, licetorum virgas ex istis sanguineis fructibus fuisse, apud Plinium se legisse testatur. Quod si ita se habet, nihil planè est cur amplius in dubium Modestini verba vocari possint; cum fasces illi virgarum, qui à licetoribus ferebantur, in reorum verberationem adhiberentur. Et ut Alexander ab Alex. *lib. 3. gen. c. 5.* & alii passim ostendunt, nihil aliud securibus alligati significarent, quam eos qui leviter peccata flagris, & fustibus; qui verò gravius delinquerent, securi etiam, & ultimo supplicio plectendos. Quamvis in hoc verèot, ne non verius sit, licetorum virgas ex arbore Betulla, quæ candore, atque tenuitate præcedit, fieri apud Romanos solere. Nam Plin. *lib. 16. Betullam terribilem magistratum virgis appellat.* Et Beroald. *ad Apulejum, lib. 1. de asino.* in illud Apulci. *Nam & virgas in te video, & habitum prorsus magistratum congruentem,* in eadem sententia est, quam Alexand. ab Alex.

Obras Posthumas.

1. gen. c. 27. in fin. quodque sequitur videtur. Sed nihil vetat ex diversis interdum arboribus fieri: cum & ulmeos etiam licetorum fasces, quibus rei vapularent, fuisse, aperte Plautus in *Asinaria* ostendat his verbis.

Ubi sape ad languorem tua duritia dederis osto. Validos licetores, uimeis afficit lentis virgii.

Sunt autem virgæ, teste D. Isidoro, summities frondium, arborumque, sic dictæ, quod virides sint, vel quod vim arguendi habeant, quæ si lenis fuerit, virga est, si certè nodosa, vel aculeata, scorpio rectissimo nomine dicitur, quod arevato vulnere in corpus figuratur.

CAPUT XII.

Parricidas culleo insuatur. Quid culleus, & quibus in rebus usurpari solitus? Non semper ex corio & utre bubulo culleum fieri, sed interdum ex lino, vel canabi, quin & è sparto. Isidori, & Fulgentii obscura de hac re verba cum Turnebo explicata. Cullei mensura & capacitas quæ. Catois locus de cullei mensura relatus; & cum aliis auctoribus in concordiam reductus. Cullei nomen interdum in obscentis usurpatum videri.

Sed verberum satis verborum, quamvis longa hæc quæ scripsimus, ex Martialis *lib. 2. epigr. 77.* sententia videri non debeant, quibus nihil est quod demere possit. Jam ulterius pergamus, & virgis affectum parricidam, tragica cullei veste in theatrum daturus, prius de culleo ipso nonnulla dicamus: quem Festus *lib. 3. de verb. sig. in coll.* collum appellat, & genus tormenti è corio definit, ubi Joseph. Scal. in *notis ad Fest. pag. 46.* ex veteribus editionibus culleus reponit, & hoc genus tormenti, quo afflictebantur parricidæ, significari, rectissime admonet. E corio autem culleum fuisse, multorum auctoritate comprobatur. Nam Isidor. *lib. 5. Etym. c. 37.* culleum describens, inquit: *Urem esse ex corio factum, in quo parricida cum simia, gallo, & serpente inclusi in mare precipitabantur.* Theophil. in *S. alia deinde, inst. de public. jud.* etiam *arctis* verit, id est saccum bubulum, qua eadem ratione Anian. Græcus interpret, in *l. 1. de parricid. in C. Theod. culleum* (inquit) *factum de coriis saccum.* Et Juvenal. *satyr. 13.* *Et deducendum corio bobis in mare.* Sed & nostra etiam lex Hispanica idem prorsus exprimit, dum ait: *Et de si que lo metan en un saco de cuero.* Inde mirum, nec sine ratione, Scaliger *suprà* Christ. Colerus *parerg. c. 3.* qui tamen hunc locum Petro Danielli tribuit, reputat, quod de eadem re Isidorus scribens in glossis, ait: *Culleum tunicam fuisse ex sparto in modum crumene factam, & solitam liniri à populo pice, & bitumine,* licet urnas sparteas, & amphoras sparteas ad vinum metiendum parari solere, ne si ficiles essent, traclando sape, ut in metiendo fit, frangerentur, Turneb. *lib. 7. adversar. c. 23. & lib. 28. cap. 5.* admoneat; quas fortè, quod

quod cullei vicem præstarent, cullei nomine Isidorus donavit. Quemadmodum & Fulgentius, voc. *antig. cap. 56.* saccum è quacumque re factum, culleum appellat: *Culleus est* (inquit) *saccus è lino, vel canabi, vel corio factus: ab occultando, id est claudendo dictus; eo utimur ad portanda frumenta.* Sed frequentius culleus ex corio erat, ut apparet, & vasis vinarii genus, in quo tamen, ut & Mantua *lib. 6. Enchirid. cap. 128.* notavit, non servatur vinum, sed de loco ad locum, quemadmodum in utribus, vehitur. Quo in sensu, & Cato *de re rustica. cap. 154.* & Ulpianus, atque alii ex nostris Jureconsultis passim, *l. si cui vinum, §. 1. de rit. vin. l. fin. §. fin. de pig. act. l. legatum, §. vini de ann. leg.* hoc nomen accipiunt. Sed neque abest Plinius, *lib. 7. cap. 20.* qui de maximis quorundam hominum viribus agens: Junius Valens (inquit) *meruit in prætorio Dvci Augusti centurio, vebicula cum culleis onusta, donec exinanirentur, sustinere solitus.* Unde & Festus *lib. 3. in culleola*, ait: *Culleola dicta à similitudine culleorum, quibus vinum, sive oleum continetur.* Præterea culleus mensuræ officium apud Romanos præstabat, & ut ex Columella & Plinio tradit Brissonius *verb. cullei*, & Catellianus Cota, *in memor. juris. verb. culleus*, urnas quadraginta capiebat. Quò respiciens Prisc. *lib. de ponderibus, quem iidem ipsi auctores referunt*, & Forcatulus *de penu jur. c. 25.* & Tiber. *Dec. lib. 9. crim. cap. 16. num. 9.* etiam citavit, sic inquit:

Est & his decies, quem conficit amphora nostra Culleus: hac nulla est major mensura liquoris.

Cato *de sust. v. 148.* quoque cullei mensuram quadraginta urnas capere, sed auctuarii loco unam præterea addi, his verbis significat: *In dolis hoc modo venire oportet, vini in culleos singulos quadragena dabantur, & singula urna.* Alias enim, nisi ita cum Turnebo *lib. 23. advers. cap. 9.* Catonem accipias, in urna una ab aliis differet, quod probandum non est. Capiebat ergo culleus, ut præter Alciatum, *lib. 4. dispunc. cap. 21.* Hispanus noster Mariana *de pond. & mensur. cap. 16.* eruditè demonstrat, amphoras viginti, urnas quadraginta, congios 160. sextarios Romanos 690. Toletanus autem sextarios 1200. singulisque plaustris, singuli cullei vehi soliti erant, uti veteres sculpture marmorum indicio sunt. Denique cullei nomen pro vagina sumi, & inter obscœna usurpari solet, ut ex Priapæis constat, & Baptista Plus *annotament. cap. 41.* animadvertit.

Sed mihi vel sellus optem prius ima debeat. An te pudor quam te violens, aut sua jura resoluam.

CAPUT XIII.

Culleum, propriam fuisse & solemnem parricidarum penam, plurimis bonorum auctorum testimoniis adductis eleganter ostenditur. Plauti obscura verba hoc ex fonte cum Lambino contra Janum Doussam vero sensu donantur. In Neronis parricidia populum variè luisse, Cornificii, vel Ciceron. in Rhetor. verba ad hanc penam pertinentia, in medium adducta, & adversus Beroaldum, Catellian. Cotam. Turneb. & alios nova explanatione donata. Folliculus Lupinus quid. Reorum, ubi ultimum essent supplicium subituri faciem ex more velari. Ligna solea, qua reorum pedibus injiciebantur, quid. Adagium, culleo dignus.

Culleo insui parricidas, & in mare dejici, & hoc supplicii genus jam inde ab antiquis temporibus in tanti criminis reos institutum, licet præjudicio quodam à nobis in superioribus dictum fuerit hoc tamen capite, rerum dicendarum ordine ita exigente, peculiari observatione hujus erit articuli tractatio suscipienda; qua & multorum auctorum testimoniis illustris, explanationibus utilis, & ipsa denique varietate jucunda, lectorem non parum, ut arbitror, recreabit. Uti enim apicularum sedulum, & operosum examen, ex diversis floribus ad mellificium suavem colligit succum, & ut Virgilius *4. Georg. ait*:

— Liquentia mella

Stipant, & dulci distendant nectare cellas.

Simili nos ratione, in hoc, ut in alia hujus operis capita, non Jureconsultorum modò responsa, sed aliorum etiam auctorum viridaria libantes idoneos ad mel faciendum flosculos carpinus & in unum qua possumus, diligentia reducimus. Ergo ut L. Hostii, & Publicii Malleoli historiam: Ciceronis & Valerii vulgarissimum locum, & antiqua Jurisprudentum, & noviora Cæsarium oracula prætermittam, quibus cullei pœna parricidii adscribitur, & adducta sæpe, adduci sæpius citra Bartologiæ vitium non possunt, Modest. *in l. pœna ad l. Pompejam Paul. 5. sent. tit. 24.* Constant. *in l. unic. C. de his qui parent. Theod. in l. 1. C. de parr. in C. Theod. & in l. 1. quorum appell. non recip. eod. Cod. Just. in d. §. alia deind. Alfons. in l. 12. tit. 3. part. 7.* Extat nobile hujus rei apud Senec. *lib. 1. de ira c. 16.* testimonium, quod eò scribam libentius, quòd judices, quo se animo in maleficis puniendis habere debeant, simul commonefacit, sic inquit. *Et cum cervicem noxio præcidi imperabo, & cum parricidam insuam culleo, & cum Turpejo proditorem hostemve publicum imponam, sine ira, eo vultu animoque ero quo serpentes, & animalia percutio.* Sed & idem Seneca, qui omne genus pœnæ remedi loco ibi admonendum esse suadet: alibi *lib. 1. de clementia cap. 23.* clementia interdum plus quam castigatioe opus

opus esse: his, quæ ad rem etiam nostram spectant verbis, ostendit. *Pater tuus plures intra quinquennium culleo insuit, quam omnibus seculis insutos accepimus. Multò minis audebant liberi nefas ultimum admittere, quando sine lege crimen fuit. Pessimo loco pietas fuit, postquam sapius culleos vidimus, quam cruces.* Agnovit quoque hujus criminis pœnam Plaut. *in Viudularia dum ait. Jube hunc insui culleo, atque in altum deportari, si vir bonam annonam, & licet obscuro verborum involucre in eandem respexisse videtur, dum Epidicum jocantem his verbis inducit in Epidico, act. 3. sce. 2.*

Ep. Quis ego tuum patrem faciam parricidam. St. Quid irucb est verbi? Ep. nihil moror vetera & vulgata verba. Peratim ductitabo, ac ego follitum ductitabo.

Quo in loco Dionisius Lambinus rectè, ut equidem nullus existimo, ad supplicia parricidarum allusum advertit, quos in peram (quam ille iidem quasi culleum interpretatur) insuros, in profundum abjectari moris fuisse didicimus. Unde Poëta formulam illam *Peratim ductitabo è Persa composito adverbio festivè deduxit, quasi diceret, In culleum insuite.* Et si Janus Douss *lib. 2. cum Platin. explanat. cap. 16.* longè diverso sensu Plauti verba accipienda esse arbitretur. Apulejus *lib. 10. asini aurei etiam, cum de privigno parricidii à noverca insimulato tractaret, Nec quisquam (inquit) decurionum tam æquis remanserat inveni, quin eviderent noxa compertum insui culleo promuntiare.* Juvenalis *Satyr. 13.* ex pœna ipsa parricidam significans, sic ait.

Confer & artificem, mercatoremque veneni, Et deducendum corio bovis in mare, cum quo Clauditur adæris innoxia simia fatis.

Et alibi Neronis matricidium, & aliorum cognatorum cædes ab eo commissas reprehendens *Satyr. 8.*

Libera si dentur populo suffragia, quis tam Perdurus, ut dubites Senecam præferre Neroni? Cujus supplicio non debuit una parari Simia, nec serpens unus, nec culleus, unus.

Principium enim scelera ut impunita manere possint, notam tamen, & reprehensionem populi effugere non posse, rectè Casiod. *6. var. his verbis scripsit. Nam malo instituto vivere, nec principi fas est, quando & de illo populus oculis potest dicere, cui mores suos publice nullus ausus est imputare.* Id quod, vel hoc Neronis exemplo denotatur, in quem etiam vitium adhuc, & imperii habenas moderantem, variis scommatibus multi ut Sueton, *in Nerone cap. 39.* est auctor, Juserunt. Nam Datus Attellanarum histrio, canticum quoddam recitans, ita illum demonstravit, ut bibentem natamtemque facere, exitum C. Claudii, quem Nero veneno, & Agrippinæ, quam naufragio sustulit, significans. Et alius Neronis statuæ culleum apposuit, hoc addito elogio, *Merueras, sed ego quid possum? Sed & alii non minus facie*

Obras Posthumas.

te, Orestis & Alcmaonis nominibus illam appellitarunt, & impium ejus matricidium ita admodum subtiliter carperunt.

Quis neget Æneæ magna de stirpe Neronem? Sustulit hic matrem, sustulit ille patrem.

Verùm, ut innumera alia bonorum auctorum testimonia de culleo parricidarum agentia, præteream, ungs nobis Cicer. *1. Rhet. ad Heren. & lib. 2. de invent.* sive quisquis ille est, qui Rhetoricorum libros scripsit, ad partes vocetur, qui solemnem hujus supplicii imponendi morem, his verbis eleganter expressit. *Est lex: qui parentem necasse judicatus erit, is obolatus, & obligatus culleo, devehatur in profluentem. Malleolus judicatus est matrem necasse, ei damnato statim folliculo lupino os obolutum est. Et sola ligna pedibus inducuntur.* Deinde est in carcerem deductus, ut ibi esset tantisper dum culleus, in quem conjectus in profluentem deferretur, compararetur. Quibus in verbis, qui folliculum lupinum pro parricidæ culleo à Cicer. positum putant, merito à Philippo Beroaldo *in comment. Apul. d. lib. 10.* notantur: qui lupinum folliculum regumentum portus quoddam ex lupina pelle confectum, fuisse arbitrat, quo, ut idem Cicer. ostendit, velatus parricidæ, in carcerem ducetur, interim dum culleo insutus, ultimas pœnas pendebat. Quam Beroaldi sententiam Catell. quoque *Cota in memorab. verb. culleus*, ad verbum transcripsit, & Adrian. Turneb. *lib. 3. advers.* sequitur videtur: idè parricidæ os folliculo obolvi subjiciens: quòd indignum esse judicarent, qui communi spiritu, luceque frueretur: Lupinum verò esse folliculum voluisse, feritatem significantes ejus, qui necem atrocem & acerbam sua manu parenti intulisset. Mihi verò certius esse videtur, eo in loco frequentem puniendorum reorum modum notari, quorum facies ubi jam pœnas essent daturi obnubebatur, ut ex Livio *lib. 1.* colligitur, dum legem, qua Horatius perduellionis damnatus afficiendus erat, scribit. *Duumviri perduellionem judicent, si à duumviris provocaverit, provocazione certato, si vincant capud obnubito, infelici arbore veste suspèdito.* Et ex Hegesippo *lib. 5. c. 47.* qui inquit. *Dum percussor moratur, clausis jam fasciola oculis, sese proripuit ad Romanos.* Et ex Ammiano Marcelino, *lib. 14. Carnifex rapinarum sequester, & obductio capitum, & bonorum ubique multat. Et ex libro Esther, cap. 7.* ubi cum Aman ad crucem raperetur, *Statim operuerunt faciem ejus.* Conducunt quoque Festi verba in nuptias, qui in nostro casu ait: *Legem Parastam jubere caput ejus obnubere, qui parentem necavisset.* Quem locum mirum est quam feliciter à mendo vindicavit Joseph. Scallig. Sed & in illis Cic. verbis *ligna solea pedibus inducuntur*, ejusdem Turnebi *sup. judicium* probare non possunt, dum ligneas soleas parricidarum pedibus induci arbitrat, ne communi reliquorum hominum è corio calceatu uterentur, neu calceamenta quibus homines uti solent, polluerent, si ea pedibus suis calcarent, neu ter-

cani communem omnium patentem, nudis pedibus tangerent. Existimoque magis ad lignum quoddam, quod in Barathro, sive Tuill. erat, Cicer. respicere, quod reorum pedes, interim dum ad supplicium ferebantur constringi solebant. Ut ex his Aurel. Prudentii in *hymno Vincentii* & Forner. *lib. 2. sel. cap. 1.* & Cujac. *lib. 9. observat. cap. 37.* mundissimis versibus colligi potest, ubi Barathrum eleganter describens, sic ait:

*Est intus imo ergastulo
Locus tenebris nigror,
Quem saxa meris fornicis
Angusta claurum strangulant.
Æterna nox illic later
Expers diurni syderis,
Hic carcer horrendus suos
Habere fertur inferos.
In hoc barathrum conjicit
Truculentus hostis mortyrem,
Lignoque plantas inserit
Ditioricatis cruribus.*

Nisi quis forte parricidæ capiti, folliculum obvolvi, lignas etiam soleas pedibus induci, magis admittat, ut insutos postea culleo, & in profluentem dejectus, diutius nataret, & (quod in hac pœna curari inferius docebimus) ita super aquam detineretur, ut mergi non posset. Folliculum enim à folle deduci, & inflatam vento pelliculam significare, plenissimum esse; unde folliculorum ludos apud antiquos maximè celebratur, quo Julium Cæsarem Octavianum, Dionysium Tyrannum, nostrumque Scevolum J. C. remisso à negotiis animo lussisse, memoriæ prodidit Alex. ab Alex. *lib. 3. genial. c. 21.* Sed & illud corolarii vice superioribus adnectimus ex hoc parricidarum supplicio tracta similitudine, quemlibet hominem enormiter scelerosum, proverbialiter figura Culleo dignum ut Erasmus. *Cbil. 4. cent. 9. adag. 18. culleo dignus*, advertit, appellari cœpisset: & interdum alia præter parricidium crimina, cullei pœnæ vindicata, literarum monumentis proditum esse. Nam ut Atilium duum virum silentio præteream, quem (ut ex Valer. *lib. 1. cap. 1.* retulimus) sacrilegii reum Tarquinus Rex culleo insutum in mare deiecit, Plutarch. in *Græc.* scribit, Tiberio Græc. interfecto, C. Vilius ejus familiarem, tamquam seditiosum civem, culleo cum angulibus insutum, mortem obisse. Idem etiam Plutarch. *lib. de claris mulier.* Cyrenens. olim Mithrid. tempore Leandr. quemdam fratricidam simul & tyranicidam, culleo insutum, in mare derurbasse, testatur. Anthiochus quoque Rex ut Polyb. *lib. 8.* recenset. Achæum inimicum sibi hominem, per fraudem ex Sardiniam arce deduxit, & ubi miserum illud admittit, & externas ejus partes succidit, deinde capite ejus resecto, & in Asinum culleum conjecto, reliquum corpus crucifixit: Ex qua historia Justus Lips. *lib. 1. de crucis. cap. 4.* & explicat, & emendat Ovid. in *Ibid.* dum ait:

*More vel intereas capiti suspensus Achæi,
Qui miser aurifera teste pendens aqua*

Neque absimili ratione Tomyris Scytharum regina, filii necem, capto & occiso Cyro, qui eum interfecerat, vindicans, caput ejus in culleum sanguine repletum, ut Herodotus *lib. 2.* & Justinus *lib. 1.* commemorat; conjici jusit, cum hac exprobatione crudelitatis: *Sattia te sanguine quem sitiisti, cujusque insatiabili semper fuisti.* Barbarorum etiam quorundam morem fuisse tradit Valerius *lib. 9. c. 2. in fin.* maceratum pecudum intestinis & visceribus egestis, homines inserere, ita ut capitibus tantummodo emineant, atque diutius pœnæ ut sufficiant, cibo & portione infelicem spiritum prorogare: donec intus putrefacti, laniati sint animalibus, quæ tabidis corporibus innasci solent. Quod pœnæ genus Apulejus *lib. 6. asin.* elegantissimis verbis describit, quæ tamén ne nimis hujus capitis moles excreset, commodius erit apud ipsum auctorem legenda relinquere. Sed illud omitti non potest, pœna cullei adulteros quoque aliquando fuisse punitos, ut constat ex Constantii & Constantis A. A. ad Catullinum decisione, in leg. 4. quorum appellat. non recip. in C. Theod. ubi post alia, sic habetur. *Quod deinceps in hujusmodi criminalibus convenit observari, ut manifestis probationibus adulterio probato, frustratoria provocato minime admittatur, cum pari simillique ratione sacrilegos nuptiarum, tanquam manifestos parricidas insuere culleo vivos, vel exurere, judicantem oporteat.*

CAPUT XIV.

Canis, Gallus gallinæus, Simia & Viperæ culleo insui quo primum tempore cœperint. Varias esse in hac questione Avrodi, Hotomani, Magii; Coleri & aliorum sententias. Simiam plane, & viperam in hoc supplicio apud veteres inveniri. Gallum verò & canem non ita. Inde Hotom. in Modestini responso Tribonianum manum agnoscere. An rectè. Quenam fuerit insuendorum horum animalium generalis inquiritur ratio, & explosa ridicula quadam antiquorum, alia Theophrasti vehementer probatur.

Simul cum parricidis, canem, gallum gallinæum, simiam, & viperam, insui debere in culleum, atque in mare dejecti, manifestis juris nostri d. leg. penul. d. l. unic. d. §. alia deinde d. l. 7. t. 7. p. 7. cum aliis auctoritatibus comprobatur. Et Cujac. in *parat. & in posthum. recitat ad tit. C. de his qui parent. se in sententiam Adriani Imp. quæ habentur inter glossas veteres, eandem pœnam legisse commemorat, eo tamen adjecto, ut parricida cum illis animalibus plastro juncto nigris bobus ferri in mare debeat, & in profundum demergi. Sed quo tempore, quare ratione horum animalium cœtui parricidæ fuerint aggregati, haud facile scriptores comperiunt. Nam quoad primum, sunt qui existiment, (Pet. Ærod. *lib. 8. decret. tit. 6. c. 9.* Otom. in *indice legum c. de l. Pomp. Magius 4. misc. c. 8.* P. Christ. Cole.*

parerg. c. 3. Cicer. tempore nullum ex his culleo insui, alioqui ab eo, dum tam diligenter parricidarum pœnam exaggerat prætermitti non potuisset; neque statim reddita ratio congrueret, dum tradit Cicer. in *orat. pro Rosc. Amer.* majores noluisse feris parricidæ corpus objicere, ne bestis quoque, quæ tantum scelus attingissent, immanioribus uteremur. Quoad secundum verò antiquiores omnes, & ex recentioribus multi, ridiculas adeo rationes excogitarunt, ut consultius me judice facere viderentur, si, ut in aliis solent, ad Juliani in l. non omnium D. de legibus, Cujac. 8. obs. c. 12. dictum recurrerent, quo non omnium quæ à majoribus tradita sunt reddi posse rationem admonuit, aut cum Sen. *lib. 14. epis.* faterentur *jureconsultorum responsa valere, etiam si ratio non reddatur:* aut cum Nerat. in l. & ideo ff. de leg. rationes eorum quæ constituuntur inquiri non oportere, ne alia multa ex his quæ certa sunt subvertantur. Ego autem, ut utraque in re meum interponam iudicium, viperæ, & simiæ mentionem in hoc supplicio apud antiquos auctores reperio, ut suis locis ostendam; canis verò, & galli, in Modestini dumtaxat, & Cæsarium de hac pœna sanctionibus, ac proinde non omnino Hotomani. ubi *supr. & Wesemb. in d. l. §. alia deinde. num. 3.* opinionem rejicerem, qui existimat, Constantianiana demum lege hæc animalia cæteris superaddita, & vendendum esse, ne hujus novæ constitutionis causa, aliquid Tribonianus in Modestini in d. l. pen. responso commiserit, nisi me in contrarium Adriani sententia in veteri glossario ab Henrico. Steph. relata vocaret, cujus *infra cap. 18.* meminimus, ex qua constat jam inde ab Adriani temporibus hæc omnia animalia includi solere. Quod autem ad causam, seu rationem spectat, ob quam hæc animalia parricidæ sociari jubentur, idcirco institutum videri potest, ut Ærodius *supr.* scribit, ut de eo non tanquam de homine, sed tanquam de bruto supplicium sumi videretur, quem ab hominibus ad bestias remitterent. Aut, quod Theophil. in d. §. alia deinde, quem sequitur Eguina. *ibi* Græcus Institutionum paraphrastes magis admittit, quoniam hæc belluæ similes parricidæ mores habere videantur, cum ex his alia parentes occidant: alia non se contineant, quia cum illis pugnent, & certent. Nam quod Cicer. in d. l. unic. C. de his qui parent. Jacob. Bauhlen. in *repet. l. capitalium §. famosas fol. 11. col. 1. D. de pen. Ant. Gom. tom. 3. c. 3. n. 3.* probant, id hæc diversorum animalium commisionem fieri, quod simia naturali timore pericula fugeret à canem: simia gallum fuget, & gallus viperam, quæ omni destituta adjutorio in parricidæ corpus, quasi in asylum ingreditur, & ejus præcordia corrodens, tanti sceleris meritas exigit pœnas, anilem profecto fabulam, & agrî somnium esse: nemo non videt, & adeo nugatorum commentum, ut vel pudeat illud cordatis hominibus in mentem venisse, & à nobis esse in hæc nostra scripta relatum. Sed verum nimirum est, quod olim in philosophia

tradidit Plato relatus à Petr. Crin. de *honest. discip. lib. 11. c. 5.* in Jurisprudentia hodie disciplina contingere, ut nullum sit delictum, nullum tam impudens mendacium, quod stros non habeat assertores. Quod & Plinius *lib. 8. de nat. hist. cap. 22.* his verbis scribit. *Mirum est, quod procedat Græca credulitas Nullum tam impudens mendacium est, ut teste careat.*

CAPUT XV.

Canis quod cum parricida symbolum habeat, & cur simul cum illo culleo includatur. Forcatulæ, & Covarrub. rationes, quod immundus sit & impurus, vel quod nimis erga dominos fidelis, multis prius testimoniis, & exemplis ornata, postea tanquam minus ad rem facientes rejicitur. Canum quorundam docilitas, & fidelitas admiranda. De Ulyseo Canem nonnulla. Lares caninis tergoribus quare. Novæ rationes ultra alias tentata. Rabidi canes dominos petunt. Canes in parentes crudeliter. Mores saluunt. A Romanis odio habitæ, & quotannis in supplicium rapti, & quare.

Sed ut symbolicam uniuscujusque ex his animalibus sigillatim perscrutemur rationem, & in quo parricidæ similitudinem habeant, tam ex auctorum sententiis, quam ex ipsius naturæ penetratibus eruamus, à canem nobis initium faciendum est. Quem Stephanus Forcatulus *dial. 34.* & Petr. Piazza in *epit. de lib. cap. 22.* idcirco huic supplicio adhibitum putant, quod sceleratior, & immundum hominem ostendit. Constat namque canem, obscœnum, & immundum animal esse, tum ex Virgilio, 1. Georg. dum ait:

*Obscœnique canes, importunæque volucres.
Et Horatio 1. epist. 2.
Turpis & excors
Vivisset canis immundus, & amica luto sus.*

Tum verò ex Plutarcho, in *problema græc. c. 3.* qui hæc ex causa scribit canem, in Atheniensium arcem admitti, fas non esse, nec Delum insulam attingere: & ex aliis, quæ ex Tiracuello, in l. 15. *connub. num. 109.* ejus suppresso nomine, sibi Plaza *dict. cap. 22.* supposuit. Unde eum, qui plus nimio ad impudentiam declinat, caninum oculum habere veteri proverbio dici solitum, ex Polluce adnotavit Coelus Rhodig. *lib. 17. ant. lect. cap. 27.* & eum, qui facie canem refert, immundum & impudentem hominem futurum, Joannes Nicolaus Porta de *Physognomia hum. lib. 4. cap. 24.* testatur. Id quod adeo apud veteres constitutum, & exploratum erat, ut convicii, & maledicti loco, ad alicujus turpitudinem, & inverecundos mores notandos, caninum nomen usurparetur. Hinc namque ut Laertius, in *vit. Diog. D. August. de divit. Dei, lib. 14. cap. 20.* & D. Chrysost. *homil. in Matth. 34.* recenset, Diogenes ille Philosophus, quod

canum more passim, publicè, & nonnumquam in foro, Venerem perageret, Cynicus dictus est. Et Terentius Chremementem, & Gnatonem sic loquentes facit inter se, in *Eun. act. 4. scen. 7.*

Ch. *Diminuum ego caput tuum hodie nisi abis, Gn. Ain, verò canis? siccine agis?*

Et Horatius in *libr. Epod. Od. 6.* in maledicum quemdam poetam:

Quid immerentes (inquit) hospites venas canis Ignavus adversum lupos?

Et Vespasianus Demetrium Cynicum in itinere obitum sibi, ac neque assurgere, neque salutare se dignantem, oblatrantem etiam nescio quid, satis canem habuit appellare, ut Sueton. in *Vespas. c. 3.* refert. Quibus testimoniis alia adfabre adjicit Petr. Faber. *lib. 1. semest. c. 9.* quemdam Cicero. *Ex orat. in Pisonem*, locum ex his eleganter exponens. Quò fit, ut mirum videri possit, quod se apud veteres scriptores legisse Pierius *Hierogl. lib. 5. fol. 40.* commemorat, Vulcani templum apud Ætnam Siciliæ montem fuisse, cujus locum incolerent canes, qui castè, pièque aduentibus adblandirentur, impuros verò, pollutosque, rem quasi divinitus prasagientes, miserabiliter lacerarent. Nec enim canes impudentiæ & obscenitatis (impudici ipsi adeò, & immundi) apti vindicæ videbantur. Verùm adhuc Forcatuli ratio licet his auctoritatibus corroborata, à questione nostra toto, quod ajunt, cœlo aberrare videtur. Quid enim rogo impudentia cum impietate? & cum crudelitate immunda canum natura, commune habet, aut simile? Quamobrem Did. Covarrub. in *Clemen. si furiosus in initio 2. part. num. 12.* aliam hujusce rei rationem commentus, scribit, Plinio teste, *lib. 8. cap. 40.* canem fidelissimum homini animal esse, & ideò ad arguendam parricidæ infidelitatem, ut cum eo culleo insueretur inductum. Cui sententiæ plurimi quidem, nec injuncunda relatu gravissimorum auctorum (Plin. *sup. Alian. de hist. anim. lib. 1. cap. 9.* Erasmi. in *adagio Canis vindictan. Parric. lib. 1. de reg. tit. 6.* Alexand. *lib. 3. gen. cap. 7.* Natal. Com. *lib. de venat. Cedren. inter Zonara. annal. tom. 3. col. 99.*) testimonia favent, qui exemplis adductis miram canum in dominos fidem, obsequium, & acceptorum beneficiorum memoriam summis laudibus prosequuntur. Quod haud latuit doctissimum Virgillii interpretem Servium in illud 8. *Æneid.*

Gressumque canes comitantur herilem.

Et epigrammatistam poetam *lib. 14. epigr. 200.* dum ait:

Non sibi sed domino venatur Vertagus acer Illasum leporem qui sibi dente feret.

Et ut deficerent alia, Ulysses canis exemplo satis ostenditur, qui, post longa temporum spatia Ulysses in patriam redeuntem, & domo à Penelope sub peregrini habitu receptum,

primus cognovit, & motu caudæ adulans domino, illum Penelope uxori aperuit, ut ex Homero Baptista plus annotat, *cap. 3.* latè commemoravit. Quibidem ex Arist. *hist. ani. lib. 6.* tradit, hunc canem vigesimo anno mortuum, eoque Martial. *lib. 11. epigr. 71.* respicere dum longa die consumptum, his verbis, ad rem etiam nostram facientibus, cecinit.

Lydia dicebat domino fidissima dextra, Qui non Erigones mallet habere canem, Nec qui distæa Cephalum de gente sequatur, Luciferæ pariter venit ad astra Deæ, Non me longa dies, nec inutilis abstulit aetas, Qualis Dulichio fata fuere canis.

Unde, & apud Ægyptios, & alias nationes, canem & gratitudinis, & obsequii, atque obedientiæ Hieroglyphicon esse, Pierius Valerianus ubi *suprà fol. 40. & 42.* testatur, insigni ejusdem canis exemplo relato, qui in Marcelli theatrum, spectatore Vespasiano, à Mimo domino introductus, omnia, quæ ad scenam necessaria erant, quæque vix ab homine expleri possent, magna omnium admiratione collicit: modò mortuum simulans, modò tristem, modò hilarem vultum, uti fabulæ exigebat commentum, ostendens. Quod tamen, imò & fidem omnem illud excedere videtur, quod Joannes Zonaras *tom. 3. ann. fol. 94.* cum multis aliis canum miraculis, cum Simon Majol. in *diebus canicul. colloq. 7. pag. 245.* gravissimum alioqui scriptor, de alio cane ejusdem fabri æris Andreae vocati, recensuit; ad quem spectandum anno imperii Justiniani 17. confluyente populo, multi suos annulos in unum acervum congestos ante canem posuerunt, quos domini jussu, cuique suum citra errorem attulit. Idem rogatus, quis ex his, qui adessent, dives esset, quis pauper, quæ mulier meretrix, quæ vidua, quæ uxor, & id genus alia: ea quæ omnia absque omni errore demonstravit, veste cujusque ad questionem ore prehensa. Ex quibus jam satis colligitur quanta insit canibus erga dominos fides, & observatio, quantaque gratitudine illis educationis vicem rependant, pro quibus sæpe mortem etiam oppetere visi sint; longè dissimili à parricidis ratione, qui mente præditi, naturæ legibus, quas ex canibus discere poterant: insuper habitis, non modò parentibus non obsecundant, verùm in eos impias, sacrilegas, & nefarias manus audent inferre. Quibus illud quoque non ineptè subjici poterit, Lares Deos, quibus familiaris totius cura, à Romanis credita erat, caninis tergoribus, ac pellibus vestitos, & ornatos fuisse, non alia ratione, si Alex. 3. *gen. cap. 12.* & Pierio *suprà*, fides est adhibenda, quam quòd domus fidi custodes sint, & alienis formidolosi, domesticis verò blandi, atque ad strepitus nocturnos solliciti. Undè non omnino male forsitan conjectabimur, Diis Laribus, patres familias necesse præserim à filio eorumdem sacrorum participare *l. pronunt. 195. §. familia de verb. signif. vide infr. lib. 2. cap. 2.* illata offensis, & violatis, canes; qui Lares ipsos

sig-

significarent, cum parricidis esse in cultum immisos, ut patrum in Deos facinus expiant, & paternæ necis competens supplicium deprecarent.

Verùm & si in re hac cimmeris (quod ajunt) tenebris involuta, & in qua natatore Delio ad certam rationem eruendam opus est, facilius sit aliorum opiniones reprehendere, quam non reprehendenda in medium proponere. Laudo equidem Covarrubiæ judicium, & nostris considerationibus stabilitum, non usquequaque respiciendum existimo. Sed quoniam Theophilus, quem supra retulimus generaliter putat, hæc animalia culleo insui, quod se adversus parentes impie quoque, & crudeliter gerant, videamus adhuc, an in cane aliquid simile reperitur? Et verò ego illud tantum comperio, eam esse hujus animalis naturam, ut rabiè percitum, non jam fidei, & educationis memor, dominum, & domesticos ab aliis discernat, sed imò illis plerumque tabificum inferat morsum, haud aliter quam facere parricidas videmus, qui præfactis moribus, & ferocientibus animis, non jam divina, non humana jura curantes, eos audent indignissimè vita privare, propter quos hæc suavissimam lucem aspexerint. Nisi forte dicere cum Pierio *lib. 14. Hierogl. fol. 107.* malimus, canes eam ob causam, idem cum parricida supplicium subire, quod ipsi impie etiam facere videantur, cum & sorores, & matres saliant; vel cum Balduino in *d. §. alia deinde, num. 30. & 31.* Canem, ut Plutarchus in *problem. scribit*, quòd pugna esset animal, atque in primis ferox, & immundum simul, fuisse ab omnibus olim templis prohibitum, ipsique sacerdoti, qui purissimum Deum coleret, abominabilem. Ac profunde redè impio, & impuro, crudelique parricide adjunctum, qui parentem, quem veluti Deum quemdam colere debebat, violavit, & hoc veluti sanctissimum templum immani scelere profanavit; Vel tandem non minus probabiliter consideremus, canes, ut Plinius *lib. 29. c. 4.* & ex eo Cælius *lib. 17. c. 28.* & Alexander ab Alexandro *lib. 3. c. 12.* retulerunt, jam olim à Romanis odio habitos, & patriæ proditores declaratos fuisse, quòd eò, in Capitolium irruentibus Gallis, ipsi muri, & sine latratu egerint, anseribus ampliter, & sonore inclamantibus, unde eos quotannis in supplicium rapere, & inter ædem Juventutis, & Summani, cruci affigere, ceptum fuit, anseres insidente, cui contra plurimum semper honoris detulerunt. Atque ita Romanos, odiosos sibi canes, cum odioso Diis, & hominibus parricida, eodem supplicio perire voluissent: cum non minus qui patrem, quam qui parentes violat & prodit, peccare vi leatur *l. veluti de Instit. & jur.*, quod & nos latius inferius notabimus, & Cicero in *1. epist. ad Lentul.* sensit, dum dixit: *Vim neque parenti, neque patrie inferri oportere.* Accedit his, infernalis furias canum nomine denotari, illorumque odium notabile esse, ut non ineptè Tiberius Dec. *lib. 9. crimin. c. 16. num. 12.* vi-

de adagium canis pejus, & anguis odit, considerat.

CAPUT XVI.

Gallus gallinaceus cur parricidam comitur Angeli delirium exploditur. Et Accursii item qui gallum gallinaceum male castratum interpretatur, & pessime castratos gallos reddi fortiores contendit. Gallinaceus cur appelletur. Galli appellatio varia. Galli Dea Cybele sacerdotibus cur ita dicti, cum essent castrati. Paganissimos esse gallos, & natura veheementior viperis inferos, inde secundum recentiores parricidæ pœne adaptari. Plura de gallorum pugnis, & ubi hodie in usu. Unde gallorum ludus, qui à pueris B. ebanalium tempore fit, originem duxerit. Galli in matres cruciæ Petrum Greg. in Lucretii Carminum allegatione fædè lapsus, Gallos nimis esse uxorios, & proli amantes.

Ecce Scyllam, id est insignem caninis latratibus scopulum, vix dum Nèptuno favente transvecti, jam iterum naufragium facimus, & in periculosum Charibdis saxum incidimus, cum sese nobis Gallus gallinaceus offerat pertractandus, in cujus expositione, & eoque simul cum parricida culleo insuatur; redenda ratione, nullus est interpretum, qui feliciter vastum hoc pelagus transfretaverit, qui que ingenii, & existimationis jacturam non fecerit. Nam, ut Angeli in *d. l. pena*, ineptas præteream, qui gallum hunc, non pro gallinaceo accipiendum contendit, sed pro volucre alia, quæ in terris Fori Julii nascitur, ingentis, ut ipse ait, magnitudinis, & faciem multum grossam habente. Accursius in *lege penult. de parric. & in l. unic. C. d. his qui parent.* non longè meliorem judicio gallum gallinaceum, caponem, id est castratum gallum interpretatur, quem, quòd acriter cum serpentibus dimicet, huic supplicio adhibitum putat. Cujus tamen opinio, & in verbis, & in re ipsa falsa, admittit non potest. Certius namque est, gallum gallinaceum, ut & Budæus in *annotation. poster. ad d. l. penult.* & alii notarunt, non pro castrato accipi, sed pro eo potius, qui resticulus habeat, & ut Quintilianus *lib. 7. inst. cap. 9.* rectissimè advertit, sic interdum appellari, ob improprietatem vitandam, id est errorem, qui ex nominum similitudine nasci posset; cum galli appellatio pluribus rebus conveniat, & simpliciter posita, utrum gentem, an avem, utrum nomen, an fortunam corporis denotaret, incertum utique esset. Nec refert Cybeles Deæ sacerdotibus, quibus genitalia abscessa erant, gallos fuisse appellatos; nam id nomen ut Herodianus *lib. 1.* ait à flumine Phrigiæ Gallo eis inditum est: quod & Sextus Festus Pomp. *lib. 7. de verb. signif. gall.* luculentius his verbis ostendit: *Galli qui vocantur, Matris Magnæ comites dicti sunt à flumine, cui nomen est Gallo, quia qui eo bibissent, in hoc furore incipiunt; ut se*

pri-

privent virilitatis parte Et Ovidius 4. Pastor. sic inquit:

Cur igitur gallos, qui se excidere vocamus?
Cùm tantum à Prægia, Gallica dicitur humus?
Inter, aut, viridam Cybelem altisque Colanas,
Annis in insana nomine gallus aqua,
Qui bibit inde furit, procul hinc discedite quis est?
Cura bona mentis: qui bibit inde furit.

Quamquam alii, ut Rosinus de antiquit. Roman. lib. 3. cap. 27. refert, aliam asserant etymologiam, & à Gallo quodam, qui primus Cybeles sacerdos fuerit, dictos eos fuisse arbitrentur. Rursus & in ea est Accur. tota quod ajunt, decempea-lapsus, quod castratum gallum fortiorum, validioremque ad pugnam fieri putat: Nam etsi Baldus in l. 1. num. 2. C. de Eunu. & in l. Eunu. C. qui testam. fac. poss. omne animal castratum excepto homine melius reddi tradiderit. Certius est tamen, quod ad vires attingit, gallum, ut & cætera alia animalia, molliorem, debiliorem, & timidiorem scissis genitalibus reddi, propriusque ad galline naturam accedere, tantum amittere, neque eo temporis spatia metiri, ova incubare, & galli erga gallinas liberalitate amissa, suo tantum ventri studere, ut recte scripsit Angles, de propriet. rerum lib. 12. cap. 17. & sentire videtur Martialis lib. 23. Epig. 13. dum ait:

Ne nimis exhausto macresceret inguine gallus
Amisit testes, nunc mihi gallus erit.

Et in Eunucho homine expressit Ovidius lib. 2. amorum Eleg. 3. sic dicens:

Non tu natus equo, non fortibus utilis armis,
Bellica non dextra: convenit hasta tua.
Ista marces trahenti: tu spes depono viriles, &c.

Quare his relictis, videamus an ne recentiores interpretes congruentius aliquid hac in parte repererint? Et sanè eorum ferme omnium iudicium eo tendit, ut probent, gallum gallinaceum pugnacissimum esse, & admodum viperis, & reliquis serpentibus infensum, idèque simul culleo insui, ut his pugnantibus gravius parricida affligatur. Ita sensit Forcat. dialog. 34. Covarrub. in d. Clement. Plaz. d. cap. 22. Baldus. in d. S. alia deinde. n. 35. & Tiber. Decian. lib. 9. crimin. cap. 6. n. 11. qui statim aliam ridiculam rationem comminiscitur, in cuius rei confirmationem ego illud adjicio, adèd insitum esse natura ipsa inter gallos, & serpentes dissidium, ut etiam mortui sibi adhuc repugnare videantur. Nam Plinio teste lib. 29. de natur. hist. cap. 4. Angles. sup. c. 16. carnes gallorum, & crudæ, & calidæ, super viperæ morsum appositæ, veneno medentur. Rursus & illud, quod illis ita esse pugnaces, ferocesque, ut iuxta ejusdem Plinii lib. 10. natur. hist. cap. 21. sententiam, dimicatione inter se se imperium, & regnum uniuscujusque domus adquirent, neque finis sit sæpe commorientibus. Sed & Tanagros, Medicos, & Calcidicos, idem Plinius extollit, quod ad bella tantum, & assidua prælia nati videantur. Et Pergami omnibus annis spectaculum gallorum, cum gladiatorum publicè edi affirmat. Quin & Athe-

nienses etiam legem posuisse, ut galligallinacei, quotannis in theatro certamen inirent, ex Eliano lib. 2. de var. hist. Cal. lib. 17. ant. lect. cap. 32. & lib. 9. cap. 13. Alex. lib. 5. gen. c. 8. Erasmus in adagio Gallus insultat, & gallos submissis alis; Pier. lib. 24. pag. 223. didicimus, eò quod cum Themistocles, exercitum adversus Barbaros educeret, sumpta ex gallis, quos pugnantes vidit, occasione, militum animis virtutis incitamentum injecit. Romæ quoque has gallorum pugnas fieri solitas, ex Columella lib. 8. de re rust. & aliis latè Beroldus ad Sueton. in Octavo c. 44. ostendit. Et apertè ex Herodiano lib. 4. colligitur, qui cum de Severi filiis loqueretur ita inquit: Pueri primùm certamine, edendis coturnicum pugnis, gallinaceorumque confectibus, ac puerorum colubationibus. In pluribus quoque Galliarum partibus, Bachanalium tempore (carnis privium vocant) hoc gallorum spectaculum per pueros annis singulis fieri, & galli vicentis dominum, regem gallorum creati. Nicolaus Boerius decis. 30. num. 6. recenset. Quòd Hispaniæ item nostræ nos respicit in qua, licet diversò modo, pueri, rege gallorum electo, eodem prorsus tempore gallos exagitant. In Anglia etiam hodieque, non apud pueros modò, verum & apud regni Satrapas, & optimates, has gallorum concertationes in deliciis esse, & in aula regia, in hunc dumtaxat usum, peculiarem locum, in palestræ formam constitutum, inibique à gallorum dominis magnam pecuniæ vim in sponsonem deduci, Doctor Laguna oculus testis scribit in additionibus ad Dioscor. lib. 2. c. 43. Verum licet hæc ita se habeant, adhuc tamen vix est, ut supradictæ rationi acquiescere possim. Nam quod galli inter se pugnacissimi sint, nihil adversum (ut est in proverbio) conducit, nihilque cum parricida commune videtur habere. Deinde quòd cum vipera odium gerant internecinum, magis in viperæ, quàm in parricidæ poenam spectat, qui, dum inter se bestiolæ illæ insitum natura certamen, ac bellum conficiunt, ab eorum morsibus liber, & innoxius manebit.

Unde si divinandum est, ego licet Davus sim non OEdipus, verosimiliter esse arbitror, quod Pierius lib. 14. Hieroglyph. pag. 134. & lib. 24. pag. 224. existimat, gallum nempe ea de causa culleo insui jussum, & quia ipse impietatis symbolum habeat, & cum matrem sapiat, ut hyppopotamus, & patrem etiam immaniter incensat. Unde apud Aristophanem, Philipides, qui patrem verberaverat, exemplo galli factum tueri suum, & Lucretius lib. 2. de nat. rerum. quem in hanc rem Petrus Gregorius Tholosanus lib. 36. Syntag. cap. 24. n. 10. allegat gallos ingratos esse in patres, sic de terra loquens, scribit.

Gallos attribuant (scilicet terræ) quia numen qui violantur.

Matri & ingrati genitoribus inventi sint,
Significare voluit, indignos esse putandos,
Vivam progeniem, qui in oras luminis edant.

Quæ

CAPUT XVII.

Viperam parricidæ similem esse, ideoque in ejus supplicio adhiberi, cum hæc quoque parentis viscera nascendo prærumpt. Hoc multorum auctorum argumentis probatur. Ex aliis postèd in dubium vocatur Tandem prior opinio magis admittitur. Sacrilegii quomodo apud Æthiopes puniti. Hominum quorundam natura, quibus venenata animalia non nocent.

Viperam simul cum canè & gallo culleo insui, non juris tantum, verum humaniorum etiam literarum auctores passim ostendunt, licet omnes, & in nomine, & in numero varient. Nam Modestinus & Justinian. ille in d. l. pana; hic in d. S. alia deinde, viperam appellant, Seneca lib. 1. de Clem. serpentem, Non culleum, non serpentem, non carcerem decrevit. Et alibi contr. 5. cont. 4. Imaginabar mihi culleum, serpentem, profundum. Cui & Juvenalis satyr. 6. convenit, ubi de Nerone loquens, ait:

Cujus supplicio non debuit una parari
Simia, nec serpens unus, &c.

Et vetus Onomasticon Petri Danielis, quod laudat Turnebus lib. 28. adverb. c. 5. & Christohorus Colerus lib. sing. parer. c. 3. ubi culleus definitur; Tunica de sparto in modum cyonis facta, qua lineatur pice & bitumine, in qua includebantur parricidæ, cum simia, serpente, & gallo. Hispana autem lex nostra 12. tit. 8. p. 7. colubrum sive anguem vocat, ibi E que encierren con li un can, è un gallo, è una culebra, è un ximio, à qua non differt Plutarchus in Graecis. dum scribit Cajum Villium proditorem, & seditiosum civem, in culleo cum anguibz insutum fuisse. Nisi quòd hic plures angues insui ostendit, non unum, quod & Quintilianus insinuat in declam. dum ait culleo & serpentibus expianda feritas. Et Constantinus Iraperator in d. l. uni G. de his qui parent. sic scribens de parricida: Et inter eas ferales angustias comprehensus, serpentium contuberniis miscetur. Sed rectè Hieronymus Magius lib. 4. miscel. c. 8. pluralem pro singulari, ut alias sæpè, ita in his locis apponi, considerat. Quamvis quoad Constantini sanctionem, verius sit, ibi serpentium nomine reliqua alia, quæ cum parricida misceri jubentur, animalia contineri: nam antè viperam mentionem in singulari numero fecerat. Cur verò viperam huic supplicio adhibeatur? longa explicatione non eget, cum omnium ita post ordinarios tradit Baldus. num. 33. in d. S. alia deinde. Forcat. d. dialog. 34. Covarrub. d. Clem. Petri. Greg. d. lib. 36. cap. 24. Plaz. d. cap. 22. num. 7. consensu ea parricidæ symbolum habeat, & simili delicto videatur obnoxia: nam ut Plinius lib. 11. cap. 44. & lib. 8. cap. 54. & Aristoteles lib. 2. de hist. anim. cap. 8. tradunt, non nisi exeso parentis utero prorumpit in lucem, & per parricidium vitæ ducit initia. Vipera quip-

Quæ tamen carmina ut ex præcedentibus constat, & ibi Dionysius Lambinus in comment. Lucretii advertit, non de gallis gallinaceis, sed de Gallis Deæ Cybeles sacerdotibus, de quibus supra mentionem habuimus, intelligi debent, atque ita minù aptè à Petro Greg. adducta videntur. His ego illud tandem adjicio, non omnino gallorum, & parricidarum mores differre; nam sicut illi, soli in unaquaque domo esse conantur, neque imperii, ut ex Plinio retulimus, consortem patiuntur: ita parricidæ, dum parentum hæreditatibus inhiant, & bonorum administrationem liberam habere conantur, immani audacia parentum fata properant, & illis mortem inferre non timent. Sed neque abs re erit si dixerimus, gallum in his impiis, in multis tamen aliis & pieratis studiosum, & cura erga sobolem valde sollicitum. Hinc enim videmus, eum maxime gallinis deditum, ac velut uxorium esse, tantamque turbam unicum maritum implere, tum etiam pro pullis acerrimè depugnare, & ut ex auctoritate Ambrosii Leonis Nolani refert Erasmus in adagio, Gallus antequam iterum cantet. chil. 3. tit. 7. adag. 67. frequentem, & diei nuncium cantum emittere, dum prolis fecunditati studet, atque idè mirum non esse, si ab impio filio amatissimus sobolis gallus supplicium extingat. Sed quoniam hæc quæ de gallo scripsimus, & reliqua omnia, quæ ei à natura tribuuntur, exactè admodum, & apprime, carminibus complexus est Alardus Amstelredamensis inter lubricationes Rodolphi Agricola, eis relatis huic capiti finem imponere visum est.

Quamquam multa vigil nobis fert comoda gallus,

Hæc tamen è multis commodiora putem.

Sive quòd obstrepere lucem vocat ore morantem,

Sive quòd instantem clamat adesse diem.

Sive quòd incautus solis denuntiat ortum,

Inque opera ignavos excitat artifices.

Sive quòd hæc calum crebro sola aspiciat ales,

Venturique sagax excubat exitii.

Gallus gallinis præfatus pluribus unus

Unicus hic tanto vit satis usque gregi est.

Fecundus quo sit factus, numerosaque proles,

Cantans dulcisona provocat illecebra.

Rivalesque procul tectis ab heriliis arcens,

Non à corte foras longius egreditur.

Imperita: que suo generi, & quacumque moratur

Sede, sat exeret, quod tenet imperium.

Inque suo sperquilino nimium audent, ovatque,

Quisquis ferè propriis regnat in ædulis.

Abstinet inventis ungui quas scalparis excis,

Angustoque salax convocat ore pecus.

Enaxerit uxores, pullos, totamque cohortem

Arserit, ac hospes calcibus extimulat.

Quod si palma datur, victor plaudentibus alis

Mox canit, aut victus clam fugit, atque silet.

Deque propagata futura & prolibus audit,

Mirè sollicitus, semper & advigilans.

Sic vigil, arsiduus, condus, frugique maritus

Prosperit uxori nocte, & dieque suo.

Conjugis ut castum possit servare cubile,

Et parvos nato arte fovère sua.

Non sua contentans, aliena negotia curans

Claudus ut suorum desideret usque domi.

Semper ab hac opera, summo venerandus honore

Illo viri veri cæra erit effigies.

Obras Posthumas.

D

pè

pè femina ore marem excipiens, ejus sub finem coitus caput obruncat, illam autem prægnantem catuli exedunt, & veluti paternæ necis ultores, exeuntes, latera, parente occisa, perumpunt. Unde apud Ægyptios, ut Orus Apollo de lit. & lib. 14. in princ. Pierius recensent, mulierem ob solum concubitus marito assentantem, per viperam significabant. Quod Adrianus etiam Junius Embl. 38. eleganter in suis Emblemat. expressit, sic in-quiens.

*Cum ruit in Venerem, blanditur Echidna marito,
Mox saturâ insertum præcidit ore caput.
Improba palpatur venis igne fervida conjux
Continuò letum, poscit anhelâ viri.*

Et quod ad rem nostram proprius spectat, liberos in matrem conspirantes, eique insidias parantes, ejusdem viperæ Hieroglyphica nota representabant, ut ultra supradictos auctores, Cælius Rhodiginus lib. 6. cap. 13. sic etiam leges, quæ viperam parricidæ sociari volunt, interpretatus scripsit. Qui idem eodem lib. cap. 16. quodnam serpentis genus hoc sit, quod latine vipera dicitur, latè disquirat. Sed fuerunt tamen nonnulli nec contemnendæ fidei auctores, qui, hoc totum, quod de viperis diximus, fabulam esse affirmant. Nam neque in coitu foeminam marito caput præscindere, Albertus Magnus cum aliis, quos refert & Pet. Mex. in Sylva var. lect. lib. 3. cap. 11. testatur. Neque sobolem abroso matris utero in lucem prodire, Philostratus in Appollonii vita lib. 2. cap. 8. scriptum reliquit ubi viperam esse visam (ait) serpentes quos peperisset lambentem, quasique expollientem. Non assentior d. Damis, imprudenti eorum sermoni qui dicunt, viperarum filios absque matre nasci? Neque enim hoc natura patitur, neque comprobatur experientia. Sed & Theophrastus relatâs à Pier. sup. cum Ælian. lib. 14. c. 16. summæ diligentie inter Græcos, scriptor, matris uterum à catulis exedi negat, & mortis sicubi contingit, causam inde precedere comminiscitur, quod alvus sponte rumpatur, utpotè quæ angusta adeo sit, ut tam numerosa prolis multitudinem & incrementum capere nequeat. Et experientia comperit esse, viperas, aliorum instar animalium conjungi, parere, foetusque suos educare. Pierius Valerianus d. lib. 14. & novissimè Simon Majolus dierum canicularum colloquio 8. pag. 334. & 335. latè testantur. Verum ut hoc ita sit, communis tamen, quæ de viperarum parricidio increbuit opinio, satis in causa esse potuit, ut prudentissimi legislatores, eam cum homine ejusdem criminis reo, consuerent. Et verò adduci non possum ut credam, Aristotelem, Plinium, Ælianum, & alios nobis imponere voluisse. Quin & historia patrem Herodotum lib. 3. comperio, inter alia, quæ natura parens providenter induxit, hoc, quod de viperarum morte retulimus, connumerare, ne alias si communi aliorum serpentium more gignerentur, hominibus vivendi facultas non esset. Nicander etiam

& Galenus ut Pierius sup. refert, in eandem sententiam plura scripsere, Nicandri verò carmina à Pierio Latina reddita, quia pulchra omitti non possunt. Eia igitur post alia sic habent.

*Vipereo occurras generi, namque illa in apertas
Excipiens semen fauces: caput inde mariti
Complexu in dulci abscondit: mox damna parentis
Exinfecti fera progenies ulciscitur, alio
Materna abrosa, & catuli sine matre oriuntur:
Sola etenim hæc animat fatum, &c.*

Divus quoque Basilius in exam. Viperas (inquit) utero devorato fama est in lucem prodire. Et Plutarchus loquaces taxans, eos viperis per similes dicit, quæ pariendo rumpuntur. Ex quibus apparet merito viperarum morsibus, & venenis parricidas objici, qui viperas ipsas, immanitate & impietate, & æquant, & superant. Neque mirum si cum vipera projiciantur: nam & sacrilegii reos, (qui parricidis, ut alibi diximus, similes sunt, utriusque enim sceleris radix est avaritia) ita puniebant Ætiopes, ut plantam quamdam, quæ apud eos est, nomine Ophiusam, lividam, difficillemque aspectu bibere cogent. Ea enim epota, ut Plinius lib. 24. ca. 1. recenset, terrores, minaque serpentum ita eorum oculis obversantur, ut horrore venenatorum animantium sibi mortem consciscant. Planè cum de viperis agamus, illud minime prætermittendum fuerit, homines quosdam esse, quibus illa, & reliqui venenosi serpentes nihil afferant nocuenti, ut de Psylorum & Marsorum populis plurimi tradiderunt: Plin. 36. cap. 7. Herod. lib. 3. Varro in loco citato à Turneb. lib. 16. ad. cap. 6. Cælius lib. 4. lect. ant. cap. 23. visumque Romæ, ut refert Petrus Crinitus de bon. disc. lib. 1. c. 3. Exagonum quemdam, qui cum forte in urbe orator ageret, ac venenorum vires potestatemque jactaret; volens, experimenti faciendi causa in dolium serpentibus plenum conjectus est, qui non sine maxima omnium admiratione, cum circumlabere, atque demulcere cœperunt.

CAPUT XVIII.

Quid habeat Simia cum parricida commune. Forcat. Balduin. Petr. Greg. & Covarrub. rationes confirmata prius, deinde rejectæ. Alia que nec ipsos latuit magis probata. Plura de simiarum natura, & hominum imitatione. Catulos ab eis interdum nimis complectendo necari. Animalia quadam parentes occidere.

SED prodeat jam simia, quamque in hæc tragœdia personam agat, nobis aperiat. Nam quod Forcatulus dial. 34. putat idè culleo insui, quod similis sit homini, interim & deformis, sicuti parricidæ, qui sub figura hominum, immanitatem belluarum gerunt, mihi longè admodum petum videtur. Rursus quod Balduinus in d. 6. alia num. 33. & Petrus Gregorius d. c. 24. num. 9. Tiber. Dec. lib. 9. crim. cap. 16. num. 14. admittunt, per simiam

miam significari, parricidas formam quidem habere hominum, at reipsa hominis nomine indignos esse, & nihil hominis, præter formam habere, sicut Socrates olim homines sine ratione simias vocabat, eodem planè morbo laborat, & minus apta ratio videtur, si consideremus eum, qui infandum parricidii scelus committit, non bestias imitari, quas Tullio teste in orat. pro Roscio. inter se se partus, educatio, & natura conciliat: sed imo eis adversari censendum esse. Nam belluæ non solum in parentes, verum neque in alias sui generis dimicant, & ut rectè ait Plinius, Cetera animantia in suo genere probè degant. Leonum feritas inter se non dimicat, serpentum morsus non petit serpentes: ne maris quidem belluæ, ac pisces, nisi in diversa sævunt. At bercule homini plura ex homine sunt mala. Accedit his, quod ut ex Theophilo in d. 5. alia deinde. Sæpe admonimus, animalia isthæc, quæ cum parricida includuntur, crudelitatis, & impietatis aliquid etiam habere censetur. Quod, & Adriani Imperatoris sententiæ, quas cum veteri Glossario Heric. Stephanus in glossar. vulgavit, satis ostendunt, dum jubent, ut qui parricidium fecerit, publice in culleo missus consuatur cum vipera, & cane, & simia, & gallo impiis animalibus, impius homo. At in simia secundum superiorem rationem nulla impietatis consideratio reperiri potest. Quod idem in causa est, ut minus probem aliam Didaci Covarrub. in d. Clem. sententiæ, qui docet idè forsitan, simiam pœnæ parricidii convenire, ut nulla sit tanti facinoris apud homines imitatio, quos nullum animal perfectius imitatur, quam simia, ut Plinius lib. 8. cap. 54. & Arist. de hist. anim. lib. 2. cap. 18. tradunt, quæ nedum corpore, sed ingenio quoque, & ratione eis similes sunt, ut multis exemplis Pierius lib. 6. Hieroglyph. demonstrat, qui, apud Ægyptios literarum simulacrum per simias intelligi tradit. Ergo restat, ut ejusdem Pierii d. lib. 6. & lib. 14. ex Plin. & aliis, judicium sequamur, quod & supradicti etiam auctores variando probant: & simiam parricidii item ream esse dicamus cum frequenter catulos ipsos, quos peperit, nimis complectendo occidere soleat. Quamvis Juvenalis satyr. 13. eam innoxiam hoc supplicio affici ostendat, dum ait:

*Et deducendum corio bonis in mare, cum quo
Clauditur adversis innoxia simia fatis.*

Qui tamen satyr. 6. sine hoc adjectivo ejusdem in hæc pœna fecit mentionem, inquiring:

*Cujus supplicio non debuit una parari
Simia, &c.*

Sed neque hæc tantum animantia, quæ his ex causis culleo insui tam latè explicuimus, parricidii scelere contaminantur, verum phalangia, eadem prorsus impietate sunt prædita: hæc enim foetu numero (quippè supra triginta interdum edita) matrem, quam primum orta fuerint, interimunt, interdum & patrem, quæ tamen veluti talionem rependen-

Obras Posthumas.

tia, demum à suis ipsa, ut Plinius lib. 11. cap. 24. & Aristoteles lib. 5. c. 27. ajunt, necantur, quod & in scorpionibus accidit, hi enim foetum devorant, uno dempto subtilissimo, qui se matris clunibus imponendo, tutus & à morsu, & à cauda loco fiat. Qui postea genitores supernè conficit: quasi natura impunita quoque in brutis parricidia relinquere nolit, ut supra dicti etiam auctores testantur. Plin. d. lib. 11. c. 25. Arist. d. lib. 5. cap. 26. Hyppopotami autem, seu equi fluvialis, (ut polypos interim taceam) nihil mitior est natura; is enim soli Nilo cognitus, corio, & pilis vestitus, ut vitulus marinus, genitori quoque suo non parit, sed in id impietatis, & imprudentia procedit, ut eo necato vi matrem ineat, ut ex Ammiano Solino, & aliis, Adrianus Junius embl. 17. & 45. commemorat, impios puniri debere, hoc elegantissimo emblemate ostendens:

*Hostis colubris ales insidet scepro
Subtracta quod Nilii equi premis terga.
Domat superbos, impiisque procalcas
Sceptrum equitatis, notiosque consumis.*

CAPUT XIX.

Parricidas culleo cum animalibus inclusos in mare jactari. Hoc tolemne fuisse, neque ante Constantinum in flumen dimissos. Qualiter in mare deferrentur. Ciceronis verba in dubium vocata. Accursit & aliorum opinio, qui in Modest. respons. mare pro flumine accipiunt explosa. Jurisconsultos semper proprie loquutos, fuisse aliquando parricidas bestias, aut igni traditos. Quædam de his penis.

PROgrediemur ulterius, & egregium novæ hujus, & inaudita pœnæ candidatum, hoc animalium (de quibus tam latè egimus) contubernio involutam; hoc totius Avernî sodalitiu comitarum; in profundum præcipitemus. Certè enim præcis temporibus non nisi in mare tanti criminis reos delicti solitos argumentis evincitur necessariis. Nam & Modestinus in d. l. pœn. de parricid. de hoc agens supplicio: Deinde (inquit) in mare profundum culleus jactetur. Et Paulus lib. 5. sent. tit. 24. Hi etsi antea insuti culleo in mare præcipitabantur. Et Valerius Maximus lib. 1. cap. 1. Artillium Duumvirum sacrilegii reum, qui primus hanc pœnam, postea parricidis irrogatam, expertus est, culleo insutum in mare abjici jussum scribit. Neque enim tantum monstrum fas esse putarunt in Tiberim Romæ dejicere, & in mare licet remotum deportari voluerunt. Unde Plautus in Vidularia: fube hunc insui culleo atque in altum deportari. Et Seneca 5. contr. 4. Imaginabar mihi culleum, serpentem, profundum. Sed & Quintilian. declam. 299. & cæteri ferme omnes Auctores, sicubi hujus pœnæ, maris quoque mentionem faciunt. Et Juvenal. satyr. 13. sæpè citatus, deduci in mare parricidam significat, dum ait:

Et deducendum corio bonis in mare.